

Hannu Lilja

VAPAAN SIVISTYSTYÖN YHTEISKUNNALLINEN TEHTÄVÄ

Tuotannollisessa mielessä vakavasti otettavat ihmiset tarvitsevat myös elämän hallintaa parantavia sosiaalisia, psyykkisiä ja kulttuurisia taitoja eivätkä ainoastaan atk:n hallitsemista, kieliä ja kaupallisia kykyjä.

Kulttuurivoimat esiin ja ripaus markkinavoimia sekaan varsinkin aikuiskoulutukseen -siinä minun missioni.

Kun kaksi vapaan sivistystyön lainsäädännöistä astui voimaan 1.1.1994 ja kun kolmaskin on uusittu vain muutama vuosi sitten, vapaa sivistystyö ei tarvitse omista lähtökohdistaan käsin uudistusta, jonka osaksi se on nyt liitetty. Päinvastoin. Tuskin milloinkaan vapaan sivistystyön väki on ollut niin tyytyväistä lainsäädännölliseen kehukseen, kuin juuri nyt.

Lainaukset ovat apulaisprofessori Kari Immoselta, kansliapäällikkö Vilho Hirveitä ja pääsihteeri Timo Toiviaiselta.

Otsikon kysymys on asetettu vapaalle sivistystyölle juuri nyt vastattavaksi hieman "drive or die"-tyyliin. Edellä olevat sitaatit sopivat yhdistettyinä vastaukseksi ja perusteluksi nykyiseen lainsäädäntöön perustuvan kehitystyön jatkamiselle. Kun sitaatit on irrotettu asiayhteyksistään, halusin niiden esiintuomisen lisäksi vastata vastakysymyksellä: Tarvitaanko vapaata lehdistöä? Kun vastaus on ilmeinen, tullaan nopeasti seuraavaan kysymykseen: Missä määrin yhteiskunnan tulee tukea toisaalta vapaata lehdistöä ja toisaalta vapaata sivistystyötä? Mielestäni siinä määrin, että vapaa ja moniarvoinen yhteiskunta pysyy pystyssä. Historiasta ja nyky maailmasta löytyy runsaasti esimerkkejä maista, joissa ei ole vapaata lehdistöä ja vapaata sivistystyötä.

Toinen vastaukseni tarkoittaa mielestäni vapaan sivistystyön tehtävää lähemmäksi yhteiskunnan arkipäivää: yhteiskunnallisen syrjäytymisen estäminen. Meillä on puolen miljoonan työttömän lisäksi yhteiskunnasta syrjäytyneitä työttömien perheenjäseniä sekä työelämässä vielä olevia mutta käytännössä jo luovuttaneita ja tätä kautta syrjäytyneitä kansalaisia. Viimeksi mainitut ovat luovuttaneet esimerkiksi atk-taitokynnyksen takia mutta laajemmin yleisen työviihtymättömyyden vuoksi. Tämä taas johtuu puutteellisista elämäntaitoista. Niiden kehittäminen on puolestaan vapaan sivistystyön erityisosaamista.

Yhteiskunnallinen syrjäytyminen maksaa yhteiskunnalle nykyisin vuositasolla kymmeniä miljardeja markkoja. Pääsääntöisesti tällä rahalla saadaan aikaan syrjäytymisen ylläpitäminen. Omatoimisuudesta syrjäytymisen lopettamiseksi yhteiskunta saattaa hieman jopa "rokottaa". Tätä taustaa vasten vapaaseen sivistystyöhön käytetty vajaa miljardi on todella pieni panostus verrattuna syrjäytymisen ehkäisemisellä saavutettuun säästöön puhumattakaan inhimillisestä näkökulmasta.

Työelämän syrjäytymisen selkeä indikaattori on eläkkeelle siirtymisen kansainvälisesti katsoen hyvin alhainen keski-ikä. Äskettäin solmittu eläkepaketti nostaa keski-ikää hieman ja laskee enemmän yksikkökustannuksia. Vaikka tämä oli sinänsä välttämättömyyden sanelemaa oikeansuuntaista eläkepolitiikkaa, se ei yksin riitä. Tarvitaan muita samansuuntaisia toimia. Yhteiskunnallamme ei

yksinkertaisesti ole varaa antaa suurille ikäluokille mahdollisuutta laajamittaiseen varhaiseläkkeelle siirtymiseen. Päinvastoin niiden eläkkeelle siirtyminen tulee saada siirrettyä niin kauas ja niin pitkälle aikajaksolle kuin inhimillisesti katsoen on suinkin mahdollista. Suuriin ikäluokkiin kuuluvalle tämä on ollut selvää jo hyvin kauan.

Uudessa koulutusta koskevassa lainsäädäntöehdotuksessa on niputettu hyvin erityyppisiä aikuiskoulutuksen muotoja yhteen. Lisäksi on pystytetty keinotekoiselta vaikuttavaa raja-aitaa tutkintotavoitteisen ja muun aikuiskoulutuksen välille, kun yhteiskunnallinen kehitys on vienyt päinvastaiseen suuntaan. Vielä vähemmän kuin aikaisemmin nykyisin "valmistutaan" mihinkään ammattiin: tutkinto antaa mahdollisuuden päästä harjoittelemaan täydellä palkalla tietyn sektorin ammattia ja samalla elinikäisen täydennyskoulutuksen piiriin. Tutkintoon valmistavat oppilaitokset, korkeakoulut ja yliopistot eivät pysty vastaamaan rakennetuista järjestelmistä huolimatta kaikesta tarvittavasta ammatillisesta täydennyskoulutuksesta. Tarvitaan ammattijärjestöjä, opintokeskuksia, kansalaisopistoja, kansanopistoja... Niiden andragogiset koulutusmenetelmät ovat alunperin olleet sopusoinnussa nykyisen oppimis- ja tiedonkäsityksen kanssa. Omaehtoisuus on ratkaisevaa: on vaikea kuvitella sellaista onnistunutta aikuiskoulutusta, joka perustuu työnantajan tai työvoimaviranomaisen yksipuoliseen määräykseen.

Yhteiskunnallisen syrjäytymisen estämisessä vapaalla sivistystyöllä on suuri yhteiskunnallinen tehtävä, joka hoituu ja tuottaa yhteiskunnallisesti merkittävän tuloksen nykyisentyypisen vapaan sivistystyön lainsäädännön pohjalta. Toinen asia on tietysti se, että yhteiskunnan varojen käytön tulee olla jatkossakin yhteiskunnallisen seurannan ja kritiikin kohteena: tässä meillä kaikilla on suuri ja kasvava vastuu.